

13. ՊԱՍՐԱՅՈՒ ԹԱՔԱՎՈՐԻ ՏՂԵՆ

Մի թաքավոր կեղի, ինքն էլ մեկ կնիկ կունենա: Մեկ տղա կեղի իրեն, անուն կը դնեն Ահմատ:

Ուրիշ տերութիւնում կեղի էդ թաքավորի վրեն, կռիվ կենն: Ըդրա թագավորութեն կը վերջացուն, իր տղեն կը թալն ու կը փախի:

Հեր կը թալն կը փախն, ուր փազբանդ կը բերն կը կապն ուր տղի թկի վրեն:

Ըդի Պասրայու փաշեն կեղի:

Պապն օր կը թալն տղեն փախի, տղեն կընկնա գերի:

Գերութենի մեջ կը մեծնա, կեղի քսան տարու:

Տղեն էդ տեխ կը պսակվի, ուրեն կնիկըմ կամեն, քանիմ տարի էդ տեխ կ'ապրի:

Քանիմ տարի էդ տեխ ապրելուց սորա կիմանան օր ըդի Պասրայու փաշի տղեն է:

Տղեն կիմնա, օր զինք պիտի վնասին, կնկան կըսն. - Կնիկ, ես պիտի փախնմ էս տեխն, զիս կուզեն վնասել, իմ խնտ կուզա՞ս, չըս իզա՞:

Կըսն. - Մարթ, դու որ տեխ էրթաս, ես քո խնտ կիզամ, ես քու թարկ չըմ խա:

Գիշեր կելին էդ տեխն կընկնին ճամբախ, կը փախին:

Կը փախին կուզան սարի մեջտեխ, կուզեն ըռաթին, կը պառկին քիչըմ քնին:

Կնիկ կը քնի, մարթ կը նստի մուխյաթ կը մնա: Կնկա վիզ լն աղնկ անգին քարեր կեղի: Մարթու աչք օր կամեն ինք, կը հարծկն, օր աչքա:

Ինչպես օր կաջքա, թոչուն մը կը զարկե եդոր ծեռքեն կառնե կերթա: Դեր օր կը տամի, ընդի կնիկ կ' թողե եդ տեխ քնու մեջ, ինք կելի, կընկնի թոչունքի ետև:

Ինք թող էնպես երթա ուրին օլորտի, մենք դառնանք կնկա վըրեն, տեսնանք կնկա հալ ի՞նչ կելի:

Մեկ քիչըմ հետ կնիկ կիմնա, կը տեսի օր ուր մարթ չկա, ծեռք կուտա ուր վիզ, կը տեսի օր ուր վզի անգին քարերն էլ չկա, կասա. «Էդ ինչ անբաղդ մարթ է էլի, օր առեր է զիմ քարեր, փախի, օր ըդ քարերու համար եր, տուն թող ուզեր՝ խտենք ուրին, ընծի չբերեր թողեր եղա սարերի գլուխ»:

Կնիկ կելի խեղճ-խեղճ կընկի ճամփու խետ, կիզա: Կիզա ճամբու կես, կը տեսի օր մուլեմ էն հիեն կիզա:

Մուլեն կը բռնե եդ կնիկ, կառնե կուզա ուր խետ, կուզա ծորում մեջ կըսա կնկան. - Դու պետք ա ընծի ծեռք տաս:

Կնիկ կըսա. - Մուլա՛, ես քեզի ի՞նչպես ծեռ տամ:

Կասա. - Զեռ կուտաս՝ տուր, չիտաս՝ քեզի կը սպանեմ:

- Մուլա, - կըսա. - Քելե երթանք եղա ջրու վրեն, քեզի լողկըցիմ, սերսըբցնեմ, դու քու Աստված, դու ընծի, ես քզի:

Կը տամի ջրի վրեն:

Կըսա. - Մուլա, դը դու տըկլոզցի, ես քեզի լողկըցում, նոր դուն ընծի, ես քզի:

Կնիկ դու գոթի մ'ելի, կտրիճ եղի, մուլեն լողկըցնելու պես քարըմ զարկ, գլուխ ջնջխա, մուլեն թող արնի մեջ, դու էլի ընկի ճամբախ ու փախի:

Սահաթըմ կերթա, կը տեսի օր ծիավորըմ էն տեխեն էկավ: Կաջքա օր հարամիմ է:

Դարամին կիզա, կ'հասնի, կըսա. - Կնիկ, իլայի դու պիտի առնես զիս:

Կըսա. - Դու գնա ծովի մեջ լողկըցի արի, օր զքզի առնեմ:

Դարամին օր կերթա ծով լողկընա, կնիկ կելի շորեր կը հագի, ֆաս կը դնե գլուխ, կը հեծի ծին ու յալլա, ո՞ւր իս քաղաք՝ եկա քի:

Կերթա ուր խոր քաղաք: Խեր կը տեսի, կըսա. - Աղչի, լաո, դու քու մարթ իմալ երիր, օր փախար էկար:

Կըսա. - Վուալլա՞յի, գողեր թալեցին վըր մզի, զարկին իմ մարթ սպանեցին, իմ վզի անգին քարեր տարան, խել անճախ փախեր իմ էկի:

Մենք դառնանք Ահմատի վրեն:

Ահմատ կուգա քաղաքի մեջ կեղի հորթըրած, էնի թը ուր հորթըրած-ծուքեն էնի, մենք դառնանք Ահմատի պապու՝ Պասրայի փաշի վրեն: Մեկ քսան, եռսուն տարի կընցնի մեջ, կը բերեն էնոր մեկլե տարաբեյութեն կուտան: Ընդա ժամանակը կը նստի տարաբեյութեն կենե ուր քաղքի մեջ:

Ահմատ է օր կուգա էդ քաղքի մեջ, բան ու գործ օր կենե, լոզը կը շինա ուրիւն, կը կապե սըրըխիմ ծեր ու կընկնա ծառերի հավքերու բների վրեն:

Չընց էն մեկ օր հավքում բուն կը կըտրտե, ուր կընկա անգին քարեր կելին մեջ:

Իրիկուն հենց էնպես ուրախալեն կուգա ուր աղի տուն կը նստի, օր խաց ուտա:

Աղեն ալ մեկ խատ աղչիկ ուներ:

Էդ աղչիկն ա, սորվեր ա, ըմօր իրկուն օր տղեն կուգա, կիգա կը հեծի էդ տղի վզի վրեն, ծոցեր կըռչիկ, սինծ-բան կը փնտռա: Ինչպես կեղի էդ օր, օր կուգա տղի ծոցեր կը փտրտըկե, ձեռք կը մտու տղի ծոց, էդ քարերը կը հանա, կը տանի շուտով կուտա ուր մոր:

Կըսա. - Մարե՛, տես էսօր մեր հորթըրած ընծի խորոտ բան-ման ա բերի:

Մամ կաչքե օր հըմեն մարգրիտ քար ա, կըսա. - Էդ ինչ խորոտ բան ա:

Տղեն խապար չունի, օր ախչիկ տարեր ա, գինա ուր ծոցն է: Կերթա ուր տեխաց վրեն, մեջք կը հարծըկա օր քնի, կը տեսի օր քարեր չկան:

- Վա՛խ, - կըսա, - ես իմ քարեր էլ ու՞ր գըտիմ, անջախ գըտեր ի. չուր ի լուս կուլա ու կերերա:

Լուսմութ կելի կը տեսի օր, քարեր աղի ախչկա վիզն է:

Կերթա ձեռք կը թալի քաշե, օր ախչկա վզն քարեր կըտրի:

Ախչիկ լալելեն կերթա ուր մամուն կըսե. - Վուալլա, հորթարած իմ քարեր առավ:

Մամ կը վագի կուգա, կըսա. - Տղա, իմ ախչկա վզի քարեր հորի՞ն իս առի:

Կասա. - Ջանը՛մ, էսի իմն ա, ե՞փ քու ախչկան էղի:

Կելի կերթա երկան կըսա. - Ըպա ինչ կըսես, հորթարած ախչկա քարեր գողցեր ա:

Աղեն կելի կուգա, կըսե հորթըրածին. - Շան լակոտ, եկար իմ տուն, գողութեն էլ կենես:

Տղեն կըսա. - Ջանըմ, եղի իմ կնկա մալն է, դրեցիմք իմ ծոց, քու ախչիկ էկեր է խանն:

Խոսքըմ էնորից, մեկ էնորից խոջամազ են դեխ կը զանին իրարու, կեղի կռիվ:

Խոջա տղեն կը զանի ախչկա խոր գլուխ կը կըտրե:

Ախչկա խեր կէլի կերթա հուքմաթ՝ զանգատ կիտա, ըշթա ֆլան տղեն էկեր ա օր իմ տուն հորթըրածութեն կենա, իմ ախչկա վզի քարեր գողցեր էր, զարկեց իմ գլուխ կոտրեց:

Տղեն կը բռնեն են դեխեն, կը տանեն թալեն բռնատուն:

Տղեն մեկ տարի կը մնա բռնատան մեջ, ինչպես կեղի էդ մարթ կը մեռի:

Դու մ՝ ասի էդ քաղաք լե տղի խոր քաղաքն ա, տղեն խաբար չունի:

Մարթու կնիկ կերթա շուտով հուքմըթին խաբար կուտա, ըպը չըսիք իմ մարթ մեռավ:

Կըսին. - Ինչի՞ քու մարթ մեռավ:

Կըսա. - Էն հորթարած օր զարկեց իմ մարթու գլուխ կոտրեց, հոնկուց մեռավ:

Կասին. - Դորի՞ զարկեց, քու մարթու գլուխ կոտրեց:

Կնիկ կըսա. - Իմ տուն գողութեն էրաց, էն ու իմ մարթ կռվան, զարկեց կոտրեց, մեռավ:

Կըսեն. - Ըպա հըմկա էն մարթ ու՞ր դեխն ա:

Կըսին. - Էն մարթ էն վախտ զանգատ էրինք, բռնին թալեցին բռնատուն, հըմա մեռեր է՞, սաղ է՞, չընք զինա:

Կերթան բռնատուն կը քննին, գեդ մարթ կը գտնին:

Մարթուն կըսեն. - Էլի երթանք, էսօր քեզի դատաստան կենեն:

- Դե՛յ, - կըսե, - իմ տավրան չափուկ Ահմատի տավրան ա. անգահ կուգա ճամբու վրեն:

Կառին էդ մարթ կուգան դատարան: Դատարան էնդրան կը խարցու.

- Դորի՞ զարկեցիր ֆելան մարդ սպանեցիր:

- Է՛յ, - կըսե, - իմ տավրան չափուկ Ահմատի տավրան ա, անգահ կուգա ճամբու վրեն:

Կըսա դատավոր ընդոր. - Քու գլխու գալածն ըսա, չէ հըմկա քեզի կախաղան կը խանիմ:

Ըդի իր գլխու գալած բոլոր պատմեց դատարանին:

Որ պատմեց դատարանին, թաքավորի սիրտ խղճաց վրեն: Ինչ օր ուր արունք էղներ, բայց ճարըմ չկրցավ գտներ, հեղըմ խրատ էր տվի:

- Դը՛, - կըսե թաքավոր, - մագամ օր կը տանք էդ տղին կախեք, իմ առջևով բերեք ընցուցեք, տարեք, - էն խըղար օր ճիկնոր կը վառվեր:

Տղեն օր տըկլոզցուցին, կախելու շորեր կը հագուցնեն, տեսան օր տղի թևի վրեն փագբանդըմ կա կապուկ:

Ասին. - Տղա՛, էս ի՞նչ փագբանդ ա քու թևի վրեն:

- Է՛, - ասաց. - իմ տավրան չափուկ Ահմատի տավրան ա. անգահ կուգա ճանապարհի վրեն:

Բագբանքի վրեն աչքեցին, օր գրուկ է՛ Բասրայու փաշի բագբանքն ա: Հենց էդ, փագբանքն առան, էկան ու փաշին տվեցին:

Փաշեն աչքեց, օր ուր փագբանքն ա: Ասեց. - Էդ տղեն խեղտեր ե՞ք, թը դըռ չըք խեղտեր է:

Ասին. - Տարած են կախարանի հառեք, պիտի խեղտեն:

Ասաց. - Ի սեր Աստու, գացեք էդ տղին փրցուցեք ու ընծի բերեք:

Շուտ խասան տղեն փրցուցին, բերին տվին փաշին:

Փաշեն տղին խարցուց. - Տղա՛, դու ո՞րդեղանցի ես:

- Է՛, - ըսեց, - փաշա, իմ տավրան չափուկ Ահմատի տավրան ա, անգահ կուգա ճամբու վրեն: Իմ դարտին դեղ անող չկա. օր էնող էդի, իմ գլխու գալածը կը պատմեն:

Փաշեն ասաց. - Ես քու դարտին դեղ կ'ենեմ, քու դարտ ընծի ասա:

Ասաց. - Ես իրեք տարեկան ի, իմ խեր փաշա էր: Էլան իմ խոր վրեն կռիվ: Իմ խեր ընծի առավ ու փախավ ու մեկ մարթ ընծի վերուց ու տարավ: Տարավ ընծի տիրեց, մինչև էրաց տասնուխինգ տարեկան: Էլավ ընծի էն տեխ պսակեց: Ես շատ խոջախ տղա ի, շատ աչքը բաց տղա ի: Մեկ կինըմ էկավ, ուր բալեն տվեց ընծի, իլայի՝ ընծի պիտի էդիս սիրական: Իմ խեր ընկավ իմ միտ, ես իմացա օր ես փաշի տղա ի: Էլ ես չուզի իմ կաթ խարմի: Ասի. «Պիտի իմ խալալ կաթի, իմ արմի վրեն պիտի մեռնիմ ես»: Մեկ տարի էդ կնիկ ընկավ իմ ետև, իմ խետ ճար չէրեց, կնիկ ընկավ իմ ետև, օր տեր ընծի սպանել: Ես իմացա, օր ընծի պիտի սպանեն: Էլա իմ կնկան ըսի. «Կնիկ, ես էդա տեխեն կերթամ, դու պիտի գա՞ս խըտ ընծի, թե՞ չպիտի գաս»: Իմ կնիկ ընծի ըսավ. «Մա՛րթ, դու դոր կերթաս, ես քու թարկ չըմ իտա»: Ես ու իմ կնիկ գիշերով էլանք փախանք:

Փախանք ու գիշեր էկանք սար: Իմ կնիկն ըսեց. «Մարթ, ընծի քուն կուգա, ես պիտի քիչըմ քնիմ»: Իմ կնիկն օր քնավ, ես իմ կընկա վիզն աչքեցի, տեսա օր էնդոր վիզ շարքըմ մարքարտե քար կեր: Հարծըկեցի էդ մարքըրտե քարեր, ըսի՝ աչքեմ տեսնամ՝ էս ի՞նչ բան ա: Մեկ էլ տեսնամ՝ թռչունըմ զարկեց, իմ ձեռքեն առավ ու գնաց: Թողեցի կնիկս էնտեխ քնած ու ես ընկա թռչունքի ետև: Իմ տավրանս չափուկ Ահմատի տավ-

րանն ա, անագա կիգա վըր ճամբու: Էկա էս քաղաքի մեջ էդա հորթըրած, լոզըմ շինեցի ընծի ու ինչքան օր թռչունքիմ՝ բուն կեր՝ կտրտեցի ու իմ քարեր գտա, դրեցի իմ ծոցքն ու էկա իմ աղի տուն: Իմ աղի ախչիկ էկավ իմ ծոցքեր աչքեց, իմ քարեր գողցեր էր տարեր, ես խաբար չէի, իրիկուն գացի: Իրիկուն գացի օր թա պիտի քնի, աչքեցի օր իմ քարեր չկան: «Ա՛խ ու վախ, ըսի, - ես իմ քարեր դո՞ր կուրուսի»: Էդա էդավ իրեք տարի՝ ճորով գտի: Գիշեր մինչև լուս լացի ու կոծվա: Խը լուսուն էլան տեսա, օր իմ քարեր աղի ախչիկ վիզն է, ես ձեռ թալի օր պիտի առի ու աղի ախչիկ էլաց, գնաց իր մամուն ասաց. «Ա՛խ, մարե, հորթըրած իմ քարեր առավ»:

Մամն էկավ ու զարկեց իմ գըլխուն. «Քու պատանք կարեմ, գո՛ղ, իմ ախչկա քարեր հո՞րին ես գողցեր»: Ես ասի. «Էս իմ քարերն ա, քու ախչկան չէ»: Գնաց ու՝ շուտ ուր էրկան ասաց: Երիկն եկավ ինձ տվեց առջև ու զարկեց. «Տո՛, շան տղա գո՛ղ, իմ ախչկա քարերն հո՞րին ես գողցեր»: Ես ասի. «Աղա, էս իմն է, իմ կընկան է, քու ախչկան չէ»: Ես ու էնի կովանք, դե իմ սրտիս հերսեն ի՞նչպես էդավ փետըմ զարկի էդոր քիսան, էնոր գլուխ, ու էդ անաստված գնաց հուքմըթին խաբար տվեց, էս իրեք տարի անմեղ տեղ ընծի թալեցին բռնատուն: Մարթ իմ վրեն հարցնող չէղավ: Էսօր էլ դու հրամայեր ես, օր ընծի տանեն խեղտին: Իմ տավրան չափուկ Ահմատի տավրան ա, անգան կուգա ճամբու վրեն: Կամք քոնն է, կուգես խեղտե, կուգես ազատե: Իմ գլխուս զալածն էլ էս է, իմ վիճակն էլ էս է: Քեզի պատմեցի՝ օղորմած էղի ու ընծի ազատա:

Ինչպես օր տղեն ասաց, էլ էդ մարթու սիրտ չտարավ՝ աման ինք լաց ու զինք թալեց տղու վիզ:

- Մեռնիմ քեզի, Աստված, դու ինչպես իմ գերին ազատեցիր, բերիր էձգիր իմ ձեռք:

- Հա՛, - ասաց, - զավակս, մը վախենա, քու խեր Պասրայու փաշեն օր կըսին, ես իմ:

Նոր էտդեխեն ժողովրդին խրաման տվեց, ասաց. - Ժողովու՛րդ, ելեք, կանեք ոտքի վրա, ձեզի բանըմ կըսիմ, անկաճ էնեք:

Էլավ փազբանք բացեց ու ժողովրդի առեչ կարդաց: Ու ըսեց.

- Իմանաք օր էսի իմ տղեն ա: Բուր ժողովու՛րդ, ինչպես Աստված ինձ էսօր մխիթարեց, Աստված ձեզ էլ էդպես մխիթարի:

Էլավ ժողովրդին խրաման էրեց ու խինգ տարի թարխընութեն ու տղի խաթրի համար:

- Նորեն դուք գացեք ձըր տներ, ես պիտի առնեմ իմ տղեն, էրթամ իմ տուն ուրախութեն էնիմ:

Առավ ու գնաց ուր կնկա մոտ: Կնիկ հալա խաբար չուներ:

- Կնիկ, - ըսավ, - իմ անգճկլեն ի՞նչ կիտաս, քեզի մեկ բարի ջուհար ըմ իտամ:

Կնիկն ըսեց. - Մա՛րթ, ի՞նչ անգճկալիկ պիտի իտաս, միթե իմ տղեն ա էկի:

- Խա, խա, կնիկ, քու տղեն ա էկի, քու տղի ավետիքն ա կուտամ:

Ըսան. - Ներքես անցի:

Ինչպես օր Ահմատ մտավ ներս, կնիկ լալեն ու գոռալեն ընկավ տղի վըզընը ու տղի երեսներ, ու լաց պագեց տղի երեսներ:

Ըսեց. - Իմ հեսիր, դու վըր իմ աչքերուն եկար, իմ սրտի խովանք դու է՞ր կորուսեր:

- Մարթ, - ըսեց, - Աստված ի՞նչպես մեզի լուս էրեց, բոլոր աշխըրկին լե հըմլա լուս էնա:

Առավոտ ելավ էդ տղի խեր ու պղնձներ դրեց վրեն, մատաղ էրեց տվեց խաֆիր-խուֆարին՝ ուր տղի խաթրի համար:

Խեր տղուց խարցուց. - Ձավակս, քու տղեն ո՞ր տեխացի է:

Տղեն ըսեց. - Արո՛, վալլահի ուր քաղքի ամուն չեմ գինա, բայց ես կանամ էրթամ էնտեխ:

Ելավ լուսուն խարսնից պատրաստութեն տեսավ ու ելավ քառասուն մարթ դրեց ուր տղի խետ՝ էն բոյին, ինչ բոյ օր տղեն էր: Բերեց զուր ամուն լե գրեց թղթի վրեն, տվեց ուր տղին: Տղեն ելավ ու բռնեց աներոջ տան ճամբախ, գնաց: Օր գնաց աներոջ տան մոտեցան, տեսան քառասուն ծիավոր էնտեխեն կուգան: Գնացին էդոնց առեց ու բերեցին իջուցին: Տեսան օր ըմեն էլ թաքավորական կարգով կը նստեն ու կանեն:

Տղեն տեսավ օր ուր կնիկ էնդիեն կուգա. կգավ գետին իր մտկի մեջ Աստծուն շուքր տվեց. - Փա՛ռք իմ Աստված, չէ՛ իմ կնիկ սաղ ա:

Ժողովուրդն ըսեց. - Էդ ի՞նչ էր, օր դու շուքր տվիր:

Ըսավ. - Մեկ բանըմ մտքիս շուքր տվի Աստծուն:

Մնաց իրիկուն, աներոջ՝ մոտեն խարցուց, ըսաց. - Ես կնիկ վի՞ր կնիկն ա:

Աներն ասաց. - Իմ գլուխ մի ցավցու, իմ դարդեր շատ ա:

Ասաց. - Քու դարդն ի՞նչ ա, խնդրեմ ինձ ասա:

Ասաց. - Էդի իմ ախչիկն ա. տվեցի էդի մեկ մարթուն ա, չգիցանք ինչ գեշ մարթ էր, տարավ ճամբախ, իմ ախչիկ թալնեց ու ինք թողեց փախավ, գնաց: Իմ ախչիկն էլ ես խիմա կուգեմ կարգեն: Կըսե. «Չէ՛, իլայի քանի օր ես իմ մարթ չըմ տեսերի, ես չըմ կարգվի», - ասաց, - իմ ախչկե դարդն էլ էս է:

Ամժատն ելավ ու բռնեց աներոջ ձեռ պագեց: Ասաց. - Խայրիկ, էսա թուղթ կարթա, խասկցի:

Խոր թուղթ տվեց աներոջ ձեռք: Հեր կարդաց՝ իմցավ օր էդի ուր փեսան ա: Ելավ բռնեց տղի էրես ու պագեց:

Ըսեց. - Որթի, դու վրդ իմ աչքերուն էկար:

Ասաց. - Ինչպես դու իմ գերին ազատեցիր ու ընծի ուրախուցիր, փառքըմ քե՛ Աստված, փառքըմ ամեն օրերն էլ ու օրու պես ուրախացնես, - ու զնաց ախչկեն խաբար տվեց:

Ըսեց. - Օրթի, արե քու նշանածն էկեր է:

- Ա՛խ, արե, - ասեց, - խոմ բերան չէ՝ ավետարան է, էդ օր կարելի է՝ ես տեսիմ:

Հերն բռնեց ախչկե ձեռք, տարավ էրկա մոտ: Էրիկն օր զուր կնիկ տեսավ, երկուսն էլ լացին, փաթվան իրարու վիզ ու Աստծուն շուք տվին:

Ախչկա խերն է ելավ խինգ օր փեսից օր առավ ու խինգ օր ուր ախչկա օտք ու ձեռք տեսան: Ելավ դրեց ճամբու, էկան Պասրայու քաղաք ելան դուրս:

Փաշեն օր տեսավ խարսնիսն էկավ, ելավ դու ու զուռնեն զարկեց, զնաց հառեջ: Բերեց իջուց, նոր բռնեց խարսնիս:

Յոթն օր զարկին ու խաղցան: Էնդե հասան ուրանց մուրազին:

Աստուց իջավ իրեկ խնձոր՝ մեկ ասողին, մեկ գրողին, մեկ էլ էդ բան սարքողին, որ տվեր է հեքիաթներ գրել:

